

Врз основа на член 18 став 1 алинеја 8 и член 20 став 1 алинеја 11 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги („Службен весник на Република Македонија“ бр. 184/13, 13/14, 44/14, 101/ 14, 132/14, 142/16, 132/17, 168/18, 248/18 и 27/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 42/20, 77/21 и 154/23), а во врска со член 26 од истиот Закон, член 15 став 1 алинеја 7 и член 39 став 1 алинеја 11 од Деловникот за работа на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (Пречистен текст) бр.01-3732/1 од 29.07.2019 година, а во согласност со член 4 од Законот за ратификација на Конвенцијата за правата на лицата со попреченост и Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на лицата со попреченост („Службен весник на Република Македонија“ бр.172/11) и Заклучокот арх. бр. 02-26-13 од 13.06.2024 година, Советот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, на 26-та седница одржана на 12.06.2024 година донесе:

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
REPUBLIKA E MAQEDONISE SE VERIUT
АГЕНЦИЈА ЗА АУДИО И АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ
УСЛУГИ
AGJENCIA PER SHERBIME MEDIATIKE AUDIO DHE
AUDIOVIZUELE

ПРАВИЛНИК ЗА ПРИСТАПНОСТ ДО МЕДИУМСКИТЕ УСЛУГИ

Број: / Numer: 01-2750/1

13.06.2024 година / viti

СКОПЈЕ - SHKUP

Член 1

Предмет

Овој Правилник го пропишува начинот како давателите на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (радио, ТВ и медиумски услуги видео по барање) континуирано и прогресивно да спроведуваат соодветни и пропорционални мерки за нивните услуги да бидат попреступни за лицата со попреченост, односно начинот на примена/спроведување на обврските од член 26 ставови (1), (2), (3), (4) и (5) од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги.

Член 2

Дефиниции

За потребите на овој Правилник:

(1) **Лица со попреченост** се лицата кои имаат долгорочни физички, ментални, интелектуални или сетилни оштетувања што во интеракција со различни бариери им го попречуваат нивното целосно и ефективно учество во општеството на еднаква основа со другите лица¹.

(2) **Континуирано**, значи дека давателите на медиумски услуги обезбедуваат пристапни програми/каталози во текот на целата година, а не само во одредени периоди. Тоа, исто така, значи дека напредокот направен во обезбедувањето пристапна содржина треба да продолжи низ годините.

(3) **Прогресивно** значи дека давателите на медиумски услуги секоја година прават пристапна за лицата со попреченост најмалку една дополнителна програма, односно најмалку дополнителни 2% од понудата во нивните каталози.

(4) **Соодветни мерки** значи разумно прилагодување (неопходна и соодветна модификација) на програмите/каталозите според видот на медиумската услуга - радио, ТВ или видео по барање, за да им се овозможи на лицата со попреченост да ги уживаат сите човекови права и основни слободи на еднаква основа со другите.

¹ Според дефиницијата од Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со попреченост.

(5) **Пропорционални мерки** значи дека обврските за обезбедување пристапност на програмите/каталозите се различни за различните категории даватели на медиумски услуги – за националните, регионалните и за локалните радиодифузери, за линеарните онлајн радио и ТВ и за медиумските услуги видео по барање, поради разликите во досегот до публиката и ресурсите.

(6) **Начинот** на кој медиумските услуги ги прават пристапни нивните програми/каталози се однесува на:

- известувањето за лицата со попреченост, вклучително и употребата на јазикот, терминологијата, избегнувањето стереотипизирање, дискриминација и говор на омраза, и за тоа како тие да бидат видливи и еднакво третирани; и/или на

- употребата на различни средства/алатки за обезбедување пристапност како што се: титлови (кои уште се нарекуваат и текстуални објаснувања), услуги за пристап, тонски опис, чист тон, когнитивна пристапност, толкување со знаковен јазик (со помош на толкувач или аватари), говорни титлови, титлови за глуви и наглуви лица (ТГН), затворени текстуални објаснувања, отворени текстуални објаснувања, претворање текст во говор, функција за филтрирање или потенцирање, функција за зголемување, приказ со висок контраст итн., како што е објаснето во Речникот на изрази и алатки за обезбедување пристапност во Прилог 1 на овој Правилник.

(7) **Електронски програмски водич (ЕПГ)** е секое електронско средство за обезбедување информации на јавноста во врска со распоредот на програмскиот материјал на која било услуга, кое е составен дел на системот за дистрибуција и прием преку кој се обезбедува услугата.

Член 3

Видови програми

Давателите на медиумски услуги можат да направат пристапен кој било вид (жанр) програма дефинирана во *Упатството за начинот на класификација на видовите аудиовизуелни и аудио програми*².

Кога ја избираат програмата, треба да водат сметка за следново:

- дали програмата се прикажува во време кога најголем дел од публиката може да ја следи, односно, да изберат програма со најголема публика;
- дали програмата е наменета за сегмент од публиката којшто сè уште не е покриен (деца, постари лица, лица од рурални области итн.);
- кои се вистинските потреби на лицата со попреченост на територијата што ја покриваат; и
- кои други програмски услуги се понудени на територијата што ја покриваат.

При изборот која програма да ја направат пристапна, давателите на медиумски услуги можат да ги земаат предвид и претходно спроведените истражувања за потребите на лицата со попреченост.

Тие, исто така, можат да се консултираат со својата публика и/или со претставници од организациите на лицата со попреченост, поединечно или преку Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги.

² „Службен весник на Република Македонија“ бр.171/14

Член 4

Како се прави пристапноста на програмите

Програмите се прават пристапни со користење на алатките од член 2 точка 6 од овој Правилник, или преку други соодветни алатки кои не се овде спомнати.

Програмите што се повторуваат во програмските шеми или во каталозите се сметаат како една програма (на пример, сите редовни изданија на вести/дневник се една програма, сите епизоди од една сезона на серија се една програма итн.).

Член 5

Пристапност на каталозите/ понудата за одложено гледање ТВ/ ЕПГ

Каталозите на медиумските услуги видео по барање, понудите за одложено гледање телевизија (catch up TV) и ЕПГ се прават пристапни за лицата со попреченост преку функциите за претворање текст во говор, филтрирање или истакнување, функцијата за зголемување, приказ со висок контраст и/или дополнителни соодветни алатки:

- можност за зголемување на фонот на титловите (корисно за лица со оштетен вид, за постари лица);
- можност за промена на бојата на фонот (корисна за лица со оштетен вид, за дислексичари);
- можност за промена на фонот со фронт полесен за читање (корисен за дислексичари, за лица со оштетен вид);
- можност за зголемување и намалување на дополнителниот прозорец во кој се гледа преведувачот на знаковен јазик (корисен за лица со оштетен слух);
- можност за растоварување на менито, со цел да се зголеми неговата интуитивност (особено корисно за лица со интелектуална попреченост);
- можност за избор на далечински управувач со мал број копчиња (корисен за лица со моторни нарушувања на рацете, за постари лица);
- можност за вклучување на читач на екран (screen reader), кој би ги озвучил менито и опциите во софтверот на ресиверот со синтетизиран говор (корисен за лицата со оштетен вид);
- можност за вклучување тонски опис на содржини како што се филмови и серии (корисни за лицата со оштетен вид и со интелектуална попреченост) итн.

За обезбедување пристапност до содржините се користат хардверот и софтверот што им се доставуваат на корисниците.

Член 6

Правила за алатките за пристапност

Алатките со кои програмите се прават пристапни мора да следат одредени правила како што се: сликата на преведувачот на знаковен јазик мора да зазема барем половина од екранот; самиот преведувач мора да има сертификат; титловите или отворените/затворените описи мора да ги следат правилата за карактеристиките на фонот типични за овие описи за да бидат видливи (не се користат повеќе од 32 букви во ред, описот останува на екранот најмалку 2 секунди, се користат „Sans Serif“, „средно задебелени“ фонтови итн.).

Член 7

Известувањето за лицата со попреченост

Сите радио и ТВ програмски сервиси, како дел од обврската за пристапност, треба да им дадат поголема видливост и глас на лицата со попреченост во различни програми, избегнувајќи ги стереотипните претстави - и оние негативните (на пример, третирајќи ги како објекти на сожалување, милосрдие, жртви, лица кои мора да надминат трагична и оневозможувачка состојба, негативци итн.) и оние несоодветно позитивните (на пример, третирајќи ги како суперхерои кои постигнале големи подвизи, фокусирање на прикажување на попреченоста како нешто што мора да се надмине за да се биде „нормален/на“ итн.).

Известувањето за лицата со попреченост треба да даде прецизно и избалансирано прикажување на попреченоста како дел од секојдневниот живот и да ги промовира правата и достоинството на лицата со попреченост во сите области (политика, економија, култура, спорт, здравство, забава итн.).

Член 8

Обврски за пристапност

Покрај обврската од член 7 на овој Правилник:

- Телевизиите со дозвола за емитување на национално ниво, во првата година по влегување во сила на Правилникот, треба да направат пристапна најмалку една програма која се појавува во програмската шема најмалку еднаш неделно, а потоа секоја наредна година да прават пристапна барем уште по една дополнителна програма, за да се постигне кумулативен ефект. Обврските за пристапност може да ги исполнат и со емитување програми што биле направени пристапни од други радиодифузери или продуценти;
- Сите радија и телевизиите на регионално и локално ниво, доколку е применливо можат да емитуваат пристапни програми подготвени од други радиодифузери или продуценти.

Јавниот радиодифузен сервис ја исполнува обврската од член 7 на овој Правилник на сите свои ТВ и радио сервиси, а обврската од став 1 алинеја 1 на овој член ја исполнува на МРТ1, МРТ2 и МРТ5 (детски канал).

Аудиовизуелните медиумски услуги видео по барање, во првата година по влегување во сила на Правилникот, треба да направат пристапна најмалку 2% од понудата во нивните каталози, а потоа секоја наредна година да прават пристапни уште најмалку дополнителни 2% од понудата, за да се постигне кумулативен ефект.

При набавката на програми произведени од други, давателите на медиумски услуги може да проверат дали тие се веќе произведени со помош на алатки што ги прават пристапни и, доколку е така, да ги набават заедно со тие функционалности.

Член 9

Годишен акциски план

Телевизиите на национално ниво и давателите на медиумски услуги видео по барање, секоја година усвојуваат годишен акциски план за пристапност за следната година, што се должни да го достават во Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги најдоцна до 31 декември во тековната година.

Акцискиот план се доставува на образецот даден во Прилог 2 од овој Правилник.

Во годишниот акциски план треба да се извести доколку некоја од телевизиите или услугите видео по барање сака да направи замена на програми кои претходно биле направени пристапни со други програми.

Член 10

Годишен извештај/информација

Давателите на медиумски услуги секоја година доставуваат до Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги годишен извештај за спроведувањето на акцискиот план за пристапност за претходната година.

Давателите на медиумски услуги што не доставуваат акциски план, доставуваат информација дали претходната година емитувале пристапни програми.

Годишниот извештај, односно информацијата се доставува најдоцна до 31 март во тековната година за претходната година на образецот даден во Прилог 3 на овој Правилник.

Член 11

Информации за вонредни состојби

Сите аудио и аудиовизуелни медиумски услуги обезбедуваат информации за вонредни состојби, вклучително и јавни комуникации и соопштенија во ситуации на природна катастрофа на начин што е пристапен за лицата со попреченост, кои вклучуваат, но не треба да се ограничуваат на, отворени и затворени текстуални описи, знаковен јазик, тонски опис итн.

Член 12

Кампањи од јавен интерес и содржини финансирани од јавни средства

Секогаш кога е применливо, медиумските услуги треба да обезбедат дека кампањите од јавен интерес се прилагодени на начин кој е пристапен за лицата со попреченост, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на, отворени и затворени текстуални описи, знаковен јазик, тонски опис итн.

За да им се гарантира правото на информирање на лицата со попреченост, при проценката на буџетите и распределбата на средствата за кампањи од јавен интерес, државните органи треба да ја земат предвид потребата од пристапност до содржината, за карактеристиките за пристапност да се вградат уште во процесот на производство.

Секогаш кога е применливо, при планирањето и распределбата на средства за аудио и аудиовизуелниот медиумски сектор наменети за зголемување на плурализмот на содржините, треба да се има предвид потребата за пристапност до содржините. Пристапноста може да се постигне со воведување на еден или на сите од следниве механизми:

- целата содржина да биде направена пристапна во фазата на производство; и/или
- да се издвојат посебни средства за обезбедување на пристапноста; и/или
- доколку е применливо, плановите за создавање пристапна програма да носат повеќе бодови при оценување на пријавите во конкурсните постапки.

Член 13

Точка за контакт

Адресата за електронска пошта dostapnost@avmu.mk воспоставена од Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги е онлајн контакт точка за прашања поврзани со пристапноста на медиумските услуги. Оваа контактна точка може да се користи за:

- обезбедување информации во врска со пристапноста на услугите за лицата со попреченост,
- поднесување претставки од заинтересирани лица, организации и др.
- поднесување на годишните акциски планови и извештаи/информации од медиумските услуги,
- размена на други релевантни информации и сл.

Член 14

Означување/најава на пристапните програми

Со цел навремено информирање на лицата со попреченост, радио и телевизиските програмски сервиси треба да ги најават пристапните програми преку самопромотивни најави или на друг начин непосредно пред нивното емитување.

Аудиовизуелните медиумски услуги по барање, треба видливо да ги означат пристапните програми во нивните каталози.

Член 15

Влегување во сила

Овој Правилник влегува во сила наредниот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Северна Македонија“.

**Агенција за аудио и
аудиовизуелни медиумски
услуги**

Претседател на Советот

Лазо ПЕТРУШЕВСКИ

Речник на изрази и алатки за обезбедување пристапност

1. **Услуги за пристап** е поим кој се користи за да се укаже на услуги за пристапност (на пример, титлови за глуви и наглуви лица, тонски опис, знаковен јазик и говорни титлови) кои се опишани подолу, но не се ограничува на нив, бидејќи можат да се воведат и други функции, како што се чист тон, бавно видео и сл.³
2. **Титлови** (кои уште се нарекуваат и текстуални објаснувања) овозможуваат текстуална претстава на дијалогот на истиот јазик или преведен на друг јазик. Постои важна разлика помеѓу титловите и титловите за глуви и наглуви лица (види подолу), бидејќи вторите се услуга за пристап, за разлика од „обичните“ титлови. Титловите се наменети за гледачи кои слушаат, но не го разбираат јазикот. Од таа причина, титловите ја прикажуваат само изговорената содржина, но не и звучните ефекти или другите тонски елементи.
3. **Титловите за глуви и наглуви лица** (ТГН) се разликуваат од обичните титлови затоа што даваат важни неговорни информации како и идентификација на говорникот, што може да биде корисно кога гледачот не може поинаку визуелно да разликува кој и што зборува. Пример за неговорна информација може да биде „[чекори]“, „[лаење на куче]“ или „[крцка прозорец]“. Титловите за глуви и наглуви лица во некои земји, како што се САД, се нарекуваат и текстуални објаснувања. Текстуалните објаснувања или ТГН можат да бидат затворени или отворени.
4. **Затворените текстуални објаснувања** (или затворени ТГН) не се видливи сè додека гледачот не ги активира, обично преку далечински управувач или опција од менито. Тие можат да бидат персонализирани и се особено корисни за глуви и слепи корисници.
5. **Отворените текстуални објаснувања** (или отворени ТГН), од друга страна се „втиснати“ или „вметнати“ во видеото и се видливи за сите гледачи. Тие не можат да се персонализираат.
6. **Говорни титлови се** гласно читање меѓујазични титлови изговорени со глас. Овие мерки за пристапност се особено корисни за лица со оштетен вид или со тешкотии со читањето и за слепи/глуви и слепи лица, особено во земјите кои не ги нахсинхронизираат програмите на сопствениот јазик. Говорните титлови се познати и како тонски титлови.
7. **Тонски опис** ги соопштува важните визуелни содржини со говорни информации вметнати како нарација помеѓу дијалогот и другите звуци од програмата. Тоа е

³Дефинициите од 1 до 10 произлегуваат од Европски форум за поперечност (2019): Директива за аудиовизуелни медиумски услуги – Прирачник за транспонирање, достапен на: https://www.edf-feph.org/content/uploads/2020/12/final_edf_avmsd_toolkit_november_2019_0.pdf

пресудно за целосно разбирање и уживање во аудиовизуелните содржини од страна на лицата со оштетен вид или интелектуална попреченост. Поимот „видео опис“ често се користи за да упати на тонски опис на аудиовизуелен материјал, а поимот „тонски опис“ се користи за опишување визуелни презентации генерално, вклучувајќи и театар, спорт и други настани.

8. **Чист тон** на корисниците им овозможува да ги одвојат и истакнат изговорениот дијалог и важните невербални информации од заднинските звуци. Овие услуги за пристап можат да бидат корисни за наглуви лица и за други гледачи, особено во бучно опкружување.
9. **Когнитивна пристапност** опфаќа јазик кој е лесен за разбирање, пристапен кориснички интерфејс (на пример, со избегнување на премногу импресији во составот на сликата), кој на корисниците им дава доволно време да ја прочитаат содржината и сл. Проширен видео опис е пример за мерка за когнитивна пристапност во аудиовизуелните медиуми. Аудиовизуелната содржина се запира во клучни моменти и се дава подолг опис на ситуацијата или сцената, со што, меѓу другото, им се овозможува на гледачите со когнитивна попреченост и тешкотии со учењето, да ја процесираат содржината на попристапен начин.
10. **Толкување со знаковен јазик** е употреба на знаковен јазик за пренесување на информациите содржани во тонскиот дел од програмата (говор и други важни звуци) за гледачи кои се глуви, или на кои знаковниот јазик им е прв јазик, и на други корисници на знаковен јазик (на пример, некои наглуви лица). Ставањето титлови и затворени текстуални објаснувања воопшто не ја отстранува потребата од толкување на знаковен јазик.
11. **Аватар** е вештачка личност или графичка фигура како претставник на корисник на интернет, во виртуелниот свет или во компјутерски игри.⁴
12. **Вештачка интелигенција (ВИ)** го подразбира капацитетот на компјутерите или другите машини да покажат или симулираат интелигентно однесување; софтвер кој се користи за извршување задачи или за производство на резултати (output) за кој претходно се мислеше дека бара човечка интелигенција (на пример, користење машинско учење за екстраполирање од големи збирки податоци).⁵
13. **Текст во говор** се однесува на вграден софтвер за претворање текст во говор како што се читачите на екран. Читачите на екран обезбедуваат важна функционалност како што се: навигација низ наслови, изговарање алтернативи на слики и идентификување внатрешни и надворешни врски. Тие, исто така, можат да го истакнат текстот додека се чита на глас за луѓето да ја видат и слушнат содржината во исто време. Содржината мора да биде правилно кодирана за целосна функционалност на софтверот за текст во говор.⁶

⁴ Дефиницијата 11 произлегува од *Дигитален речник на македонскиот јазик*, достапен на <http://drmj.eu/show/%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%80/%D0%BC>

⁵ Дефиницијата 12 е прилагодена од *Oxford English Dictionary*, достапен на: https://www.oed.com/dictionary/artificial-intelligence_n?tl=true

⁶ Дефиницијата 13 е прилагодена од The World Wide Web Consortium (W3C).

14. **Функцијата за филтрирање или истакнување** се однесува на можноста за означување или одделно наведување програми со аудио опис и со потпишување.
15. **Функцијата за зголемување** се однесува на прилагодување на приказот на информациите од каталогот за да може да се зголеми или да се намали текстот.
16. **Екран со висок контраст** се однесува на можноста за префрлување помеѓу стандардните и екраните со „висок контраст“.⁷
17. **Catch-up TV** е услуга која овозможува одложено гледање телевизиски програми на компјутер, телевизор или друг уред, или специјална телевизиска понуда достапна по времето кога првично била емитувана.⁸

⁷ Поимите од 14 до 16 произлегуваат од OFCOM (2018) EPG Accessibility Improvements for people with visual impairments, достапен на: https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0013/150124/epg-accessibility-report-2019.pdf.

⁸ Дефиницијата 18 е прилагодена од Oxford English Dictionary, достапен на: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/catch-up_2

**Годишен акциски план
за пристапност до услугите
за _____ (година)**

1. Целосно име на давателот на медиумска услуга: _____
2. Кус назив на медиумската услуга: _____
3. Програма/и кои ќе бидат направени пристапни:

Вид/жанр	Наслов	Кои алатки за пристапност ќе се користат	Кога ќе стане пристапна програмата

(додајте онолку редови колку што се потребни)

4. Дали планирате замена на некоја програма што беше направена пристапна во претходните години? Доколку да, ве молиме објаснете зошто и со која друга пристапна програма ќе ја замените.

5. Како ќе ја исполните обврската да им дадете поголема видливост и глас на лицата со попреченост во различни програми (член 7 од Правилникот за пристапност до медиумските услуги)? - *прашање за радиодифузерите*

6. Како ќе ја исполните обврската за најава/означување на пристапните програми (член 14 од Правилникот за пристапност до медиумските услуги)?

7. Дали планирате други иницијативи или активности насочени кон подобрување на претставувањето на лицата со попреченост и унапредување на пристапноста на програмите? Доколку да, ве молиме образложете.

Во _____,

___. __. 20__

Управител/Директор

(полно име и презиме)

(потпис)

(печат)

**Годишен извештај/информација
за пристапност до услугите
за _____ (година)**

1. Целосно име на давателот на медиумска услуга: _____
2. Кус назив на медиумската услуга: _____
3. Програма/и кои беа направени пристапни:

Вид/жанр	Наслов	Употребени алатки за пристапност	Период на пристапност на програмата	Број на репризи (за радиодифузери)	Процент од вкупната понуда (за видео по барање)

(додајте онолку редови колку што се потребни)

4. Дали емитувавте пристапни програми подготвени од други радиодифузери или продуценти?
Доколку да, наведете кои. - *прашање за радиодифузерите*

5. Како ја исполнителте обврската да им дадете поголема видливост и глас на лицата со попреченост во различни програми (член 7 од Правилникот за пристапност до медиумските услуги)? - *прашање за радиодифузерите*

6. Како ја исполнителте обврската за најава/означување на пристапните програми (член 14 од Правилникот за пристапност до медиумските услуги)?

7. Дали се консултиравте со претставниците на организациите на лицата со попреченост во однос на изборот на програмите (член 3 од Правилникот за пристапност до медиумските услуги)? Доколку да, ве молиме образложете.

8. Ве молиме споделете информации доколку реализирате други иницијативи или активности насочени кон подобрување на претставувањето на лицата со попреченост и унапредување на пристапноста на програмите!

Во _____,

__._.20__

Управител/Директор

(полно име и презиме)

(потпис)

(печат)

